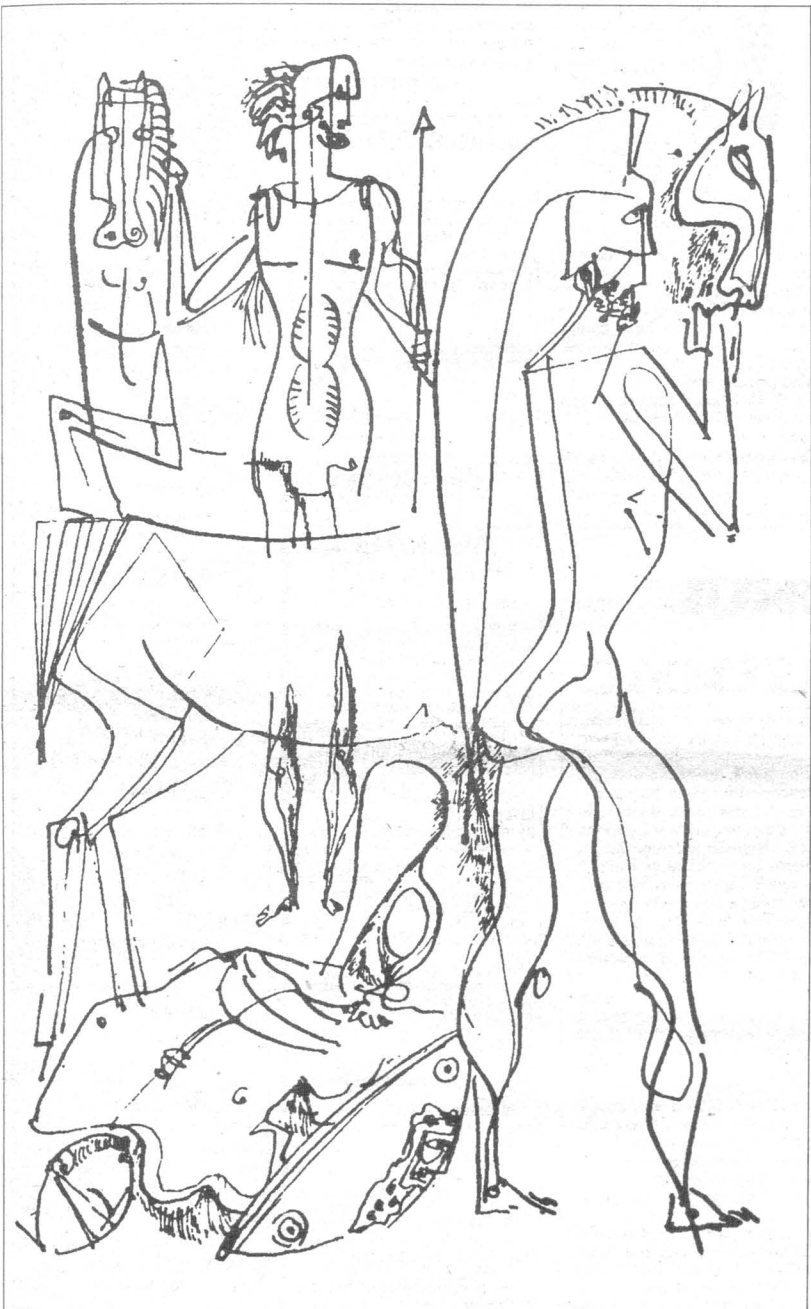

Redactor șef **MARIN SORESCU**

Ilustrăm acest număr cu grafică de Vasile Kazar

AI. PIRU

Cursurile de vară

Acum exact douăzeci de ani, fiind vicerector, sau cum se mai zice: prorector, al Universității din București, șeful catedrei de Literatură Română de la Facultatea de Limba și Literatura Română, am fost desemnat să conduc Cursurile de vară de limba și cultura română organizate pentru studenții străini, doritori să ne cunoască țara și să se învețe limba. În 1973 Cursurile se țineau în complexul Peleş de la Sinaia. Frumusețea locurilor, unde nu numai studenți, dar și profesori și oameni de cultură din 25 de țări de pe toate continentele, veneau până la 250, pe fiecare an. Îi atrăgeau pe toți atât seriozitatea lecțiilor cât și pitorescul locurilor. Erau lectori specializați în predarea limbii române, conferențiau academicieni și profesori români, personalități străine de renume internațională din diverse domenii, lingviști, istorici, folcloriști. Pot să spun că atât comunicările cât și cursurile erau în afara oricărei politici și auditorii se mirau că acest lucru este posibil la noi, că nu corespundea deloc cu imaginea răspândită atunci peste hotare despre noi, că în fond noi suntem tot atât de latini ca și francezii, italienii, spaniolii, că așezarea noastră într-o masă de slavi nu schimbasese nimic din spiritul nostru latin în sensul plener al cuvântului. Erau convingeți de acest lucru și rușii, deloc sumbri, indiferenți de ce gândeau și care cel mult se abțineau să comenteze fenomenul. Cred că le făcea și lor plăcere că agenții de securitate, pe care nu-i vedeam de altfel nici eu, nu-i urmăreau pas cu pas, cum s-a întâmplat cu mine la Moscova unde am făcut parte dintr-o delegație de scriitori români invitați la un simpozion sau așa ceva de poezie. Când coboram de la hotel ei urcau să-mi controleze bagajul, iar când urcam, coborau ei. Am avut în spate pretutindeni pe unde am fost, doi inși care mă urmăreau de la distanță.

Nu ne-am lăudat niciodată cu limba, literatura și cultura noastră, am informat pe cei interesați să le cunoască în mod corect. Surpriza mea era că mulți învățaseră repede, prin mijloace proprii, să vorbească românește, după declarația americanilor și japonezilor, cam în două luni. Veneau la noi doar să se perfecționeze. Studenții lectorilor de limba română din Franța și din alte țări aveau printre specialitățile lor limba română și-și alegeau drept teză de licență teme de limbă sau literatură română. Nu pot să zic că în țările din Europa prin care am fost literatura română mi s-a părut cunoscută, la cursurile noastre de vară însă erau prezenți și mulți interesați să traducă din limba română și aveau lecturi atât din clasici cât și din contemporani. Din motive de ordin material, am fost nevoit să mut cursurile de la Sinaia la Brașov, unde pot să spun că străinilor li s-a părut la fel de plăcut. S-au împăcat mai târziu și cu Grădina Botanică din București unde am fost chemați ulterior. Am fost și sunt de părere ca aceste Cursuri de vară practicate, de altfel, și de alte țări trebuie menținute cu toate dificultățile care ar putea să apară, cum văd că, revenite la Sinaia după Revoluție, sunt menținute și în prezent. În ciuda dezinformărilor practicate în Occident despre noi în ultimii ani, România este o țară frumoasă și civilizată care va continua să atragă prin creațiile și valorile sale dinăuntru și din afară care, acum când eliberată de aspirarea morală sub toate formele, va putea să-și sporească valorile și să-și recâștige prestigiul de totdeauna. Cursurile de vară de limbă, literatură și cultură românească pentru străini rămân și pentru noi permanent un examen de trecut.

VASILE KAZAR - 80
O vizită la Fălticeni
 de **EUGEN SIMION**
FRANCISC MUNTEANU - postum
DIALOG CU HIMERA - versuri
CONSTANTIN NOICA
și rostirea filosofică românească

ECOURI

LITERATORUL - 100

LITERATORUL - 100

Apărută în peisajul presei românești ca o oază de calm, înțelepciune și echilibru, revista Literatorul și-a propus să reînnoade o tradiție nobilă...

Și a reușit. Nu i-a fost greu să se impună în caruselul apariției și dispariției ziarelor și revistelor. S-a distins de la început prin ton și prin conținut...

Literatorul este șansa reală a noimei, așa cum spuneau grecii, într-o mare de erori. Revista prin redactorii și colaboratorii săi face, azi, ceea ce a făcut cu aproape un veac în urmă: construiește. (S.V.)

(„Meridian“)

Literatorul

La mulți ani, „Literatorul“!

Iată că o revistă literară a apucat numărul 100! Le urăm colegilor de la „Literatorul“ multe alte sute de numere de elevată spiritualitate și fără culoare politică...

(„Tineretul liber“)

„Literatorul“ - 100

Cu prilejul apariției numărului 100 al revistei „Literatorul“, editată de Ministerul Culturii sub directoratul acad. Marin Sorescu...

(„Libertatea“)

Bibliografia „LITERATORUL“

„BIBLIOTECA PENTRU TOTI“ la numărul 1400

Înființată în martie 1895 și apărând de atunci fără întrerupere, „Biblioteca pentru toți“ este cea mai veche și mai prețioasă colecție de literatură din România...

- Anton Holban, O moarte care nu dovedește nimic. Ioana, roman, nr. 1380;
• Doamna de Staël, Zece ani de exil, nr. 1381;
• Apollonios din Rhodos, Peripeziile corăbiei Argo (Argonauticele), nr. 1382;

„Literatorul“, apariție de prestigiu în peisajul publicațiilor culturale postrevoluționare a ajuns la nr. 100! Încă de la primele sale numere „Literatorul“ s-a distins prin contactul susținut cu fenomenul cultural și calitatea comentariului...

Recomandându-vă și ultimul număr, jubiliar, să urăm „Literatorului“: „La mulți ani!“ și, în continuare - oferte cât mai substanțiale și incitante. (N.S.)

(„Curierul Național“)

SCAUNA CATODIC

Începând data trecută cu „din rău în mai rău“. Aș începe, de data aceasta, cu „nu mai trage de urechi, ale tale ghete vechi!“

Trecând într-o societate nouă, ci veche de când Babilonul, trebuie să o redescoperim. Și nu putem a o descoperi pe toboșanul obiceiurilor măsluite de o ideologie sau alta...

Folosindu-se vorbele „la stânga-mprejur“ pentru a da la cap unele televiziuni învechite se naște întrebarea care-i stânga și care-i dreapta? Trebuie recitată Revoluția Franceză, trebuie recitată - în general, dar nu din avion - lumea care a curs alături de noi...

Căutând să evite înțelegerea acestor lucruri, TVR propune o lume paralelă, așa-zicând mondenă, pendulând între vulgar și kitsch. Copiind (pentru început nu-i tocmai rău) televiziunile occidentale („Cocou, c'est nous“ a lui Dechavanne, „Sacré Soiré“, „Stars 90“, rețetele culinare de la BBC, jocurile de pe toate canalele americane, franțuzești, italienești, germane) TVR vrea să fie „top“, „fun“, „cool“, să fie în pas cu moda, să dea bine. Exclus! N-are cu cine! L. Veltciu are o voce de parcă cere bilete de peron, D.O. Dumitriu poate face un spectacol pentru sindicaliști din Eforie Sud, grupul „Diversis“, chiar dacă e mai vioi decât altele, nu poate scăpa de vechile texte de brigadă, soliste și soliști de muzică lejeră se laudă cu singura performanță a lor: cuciereria unui titlu balcanic.

Oarecum mai bransată este emisiunea „VIP 93“, animată, pe alocuri cu mult haz, de T. Grecu și I. Pascu, cei mai buni membri ai grupului „Diversis“ (am spus-o de când au apărut, de acum trei ani și, iată, o repet). Dar și aici tot lumea lui Nenea Iancu: invitații simpli și prostuți, decor abrupt, costumație petică (ar fi bine ca T. Grecu să nu-și mai etaleze pantafoași cu găurele!) momente artistice de-a dreptul penibile (ultima dată doar soții Bartzler-Creimerman au fost mai de Doamne-a-ajută!) la final o autopostășare kitsch. Toți, cei doi moderatori, păstrând tonul și păstrându-se în limitele unui umor de bună calitate, vor face probabil câte ceva. Continuați!

Nicolae ILIESCU

Cover of 'Literatorul' magazine with a sun illustration and text: 'Amurg cultural', 'Adriană și Ștefan s-au îndurat', 'Proză de Mircea Ghițulescu', 'Memorii de Ardelean', 'Martina Blănișcu la Academia belgiană', 'Mă amuză: Eugén Ionesco, Marin Sorescu', 'G. Măntoiu, George Tănăsescu, Paul Gălbănescu, Tiberiu Vănoș'.

IMNICA PERMANENTEI

Editia a XXV-a - jubiliară - a Festivalului de folclor „Cântecul Oltului“ a întrunit anul acesta strălucite formații folclorice din județele scldate de apele Oltului, dar și din cele învecinate lor: formația „Buzduganul“ (Cântecul cununii de grâu) din Mohu Sibului, „La obârșia Lotului“ din Voineasa Vâlcea, „Crășiorul“ cu dansuri și cântece din ținutul Rupea, județul Brașov, grupul de săteni din Cut (județul Alba) de lângă Lančrămul lui Lucian Blaga, ansamblul folcloric „Floricia“ din Bărla, județul Argeș, ansamblul folcloric „Romanași“ din Caracal, județul Olt ș.a. A participat și ansamblul folcloric „Vatra“ din Slobozia-Doamnei, raionul Orhei, Republica Moldova.

O notă aparte de inedit, vivacitate și expresivitate latină a oferit spectatorilor Ansamblul folcloric „Macuixochiti“ din Mexic. (Dansurile lor cu măști ne-au reamintit de jocurile mascaților din nordul Moldovei.)

Un juriu format din folcloriști, etnologi, muzicologi a acordat premii pentru autenticitatea interpretării folclorice (Mohu, Cut), pentru valoarea artistică a folclorului pastoral (Voineasa), pentru cel mai înțecat și armonios ansamblu popular (Slobozia-Doamnei, Basarabia). Diploma de onoare pentru ediția jubiliară (a XXV-a) a Festivalului „Cântecul Oltului“ a fost acordată ansamblului folcloric din Mexic.

Momente eclatante de trăire artistică folclorică le-au constituit probele la care au fost supuse (frumusețe, descrierea costumului, un cântec sau un dans) reprezentantele județelor participante la concursul pentru „Frumoasa Oltului“, concurs câștigat de Maura Garcea (Brașov).

Cele patru zile ale Festivalului „Cântecul Oltului“ au oferit participanților, invitaților, localnicilor și turiștilor prilejul de a cunoaște pe viu vitalitatea și perenitatea artei populare românești.

Spectacolul festiv de duminică, 1 august, susținut cu o explozie de cântec și voce bună, s-a încheiat cu Hora Unirii, inițiată de ansamblul din Orhei în care s-au prins toți cei de față, cântăreți și spectatori. Lângă bătrâna ctitoare a lui Mircea cel Bătrân, malurile Oltului s-au înfrățit cu limanurile Nistrului. A fost o horă a neamului românesc străjuită de „umbra lui Mircea“.

Constantin MOHANU

Literatorul

Săptămâna de literatură și artă editată de MINISTERUL CULTURII

Anul III, nr. 32 (101) 1993

Comitetul director: VALERIU CRISTEA FANUȘ NEAGU EUGEN SIMION MARIN SORESCU

Colectivul redacțional: Lucian Chișu (redactor șef adjunct), Ion Cocora (redactor șef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigor (secretar general de redacție), Valerian Sava, Marin Stoian

Adresa redacției: București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 617.10.23; 617.60.10, int. 2243, 2248, casa poștală 33-20.

Administrația: Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista

„LITERATORUL“ se fac la oficiile poștale, factoriilor poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. - PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 110334; telefax: (40)-0-185673 București - Piața Presei Libere nr. 1, România

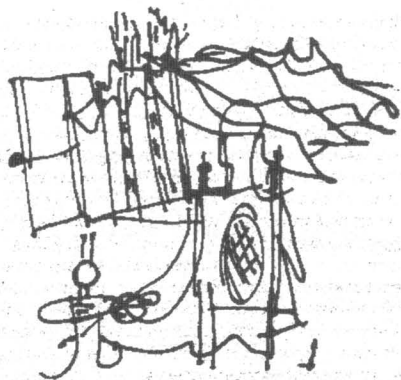
Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43. ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată

Tiparul executat la PROGRESUL ROMÂNESC SA București

„Dialog cu himera“

DRUMUL

pietruiți cu tălpile goale
ultimul rest de vară
din căsuța fără acoperiș fără ferestre
rostogolită de aerul mătășos și ud
al nopții cu spicele coapte
tăind-ne chiar
în bastoane de reumatici
și haine la uscat amintiri
două câte două unde
tălpile noastre

PE JUMĂTATEA MEA DE BANĂ

înfloriseră teii
mirosul lor albăstrea un petec de cer
trandafirii dinspre jumătatea ta
înspinau fulgere
luminând foamea de viață

Constanța MARCU

ÎNDOIELNICA POMENIRE

Definitiv închis în Ieri,
absent din vești și din povești,
pe nici o stradă, nicăieri,
nicicând ni-o să mă mai zărești.

Nu voi pleca, nu voi veni,
nu voi veni, nu voi pleca,
rămas în umbra umbrei și
în, poate, amintirea ta

Corneliu ȘERBAN

RAZE SONORE

Iertare ar trebui să vă cer
tuturor
livezilor rodul
nu l-am cules
în părăsire am lăsat destrămările
raptul nu l-am trezit
sfiețnicul verde repede s-a închis
descoperind ceea ce lumea nu
devorase încă

Iertare ar trebui să vă cer
în genunchi
arșițelor, vânturilor polare din
laptele sânilor mei
Iertare ar trebui să vă cer tuturor
deși acum
pe toți vă acuz...

Victoria MILESCU

CAVALERUL TRAC

Rătăcitor în timp,
fugar
prin cercul stelei
ajuns hotar.
Obositor,
pământul tău mi-a suspinat:
„eu sunt uitarea,
sunt un târziu,
un altădat’
adună peste mine marea!”

Gabriela NAN

PULBERE

Ultima femeie pe care-am iubit-o
S-a ofilit și ea;
Cea de dinaintea ei
Plantează liliaci pe sub pomi,
Iar cealaltă,
Mai bătrână ca ele
Scrie cu o cretă
Pe toate gardurile
Numele meu...
Desigur, ultima femeie
Pe care-am iubit-o
Și pe care mereu o iubesc,
Acum – se scarpină-n creștet
Ca o maimuță,
Și râde, și plânge,
Mă tratează cu spatele,
Își alungeste suspinând pletele
În toate oglinzile
Căutând o puștoaică uitată...
O, iubita mea, vestejită,
Ultima mea petală,
Ia de la mine o floare de liliac,
Ține creta și prinde oglinda,
Aruncă-le toate deodată
Pe fereastra apartamentului
Din centrul orașului,
Apoi așează-te la geam
Alungindu-ți pletele
Și-o să vezi, sigur, desigur,
Pe trotuarul din față
Un tânăr, poate chiar un băiat
Scriind poemul acesta
Plângând...

Anghel GÂDEA

PE PRAGUL LUI U

lui diru

afurisitele de poet cum mă decorai
cu fluturi vii și cu maci
chitara mieuna sub luna-buhai

negri de mure țopâiam ca doi draci

îmbrățișați ronțăiam stări
până-n charléroi pe pragul lui u
afurisitele de poet cum
copilăria trecu

Ion CHICHERE

Era bătrân:
degeaba încerca să își mai tragă mâinile
din trunchiul unui pom
ori să se opună palei puternice de vânt
care venea-n întâmpinarea lui
voind să îl pătrundă,
să fie steag în el.

Cum să mai facă pe eroul:
Moartea-i lângă el,
animal mare, preistoric
care l-a și mușcat din loc în loc.

Îți pipăi haina tremurând
Degetele-năreaptă cute fără rost
Febra lor este a mea?
Înspăimântat că nu-ți simt spatele sub stofă
Tu masiv nepăsător
și eu nerăbdător să-mi aflu rolul.

Poate să ascut sulita din dreapta Ta...

Am văzut cum rostit adevărul
se scurgea otravă neagră
din gură pe bărbie și pe brațul drept
nemaiajungând la mine.

Îți urmăresc cu spaimă brațul drept.

Alexandra VOICU

AUREL MARIN, UN POET AL SOLITUDINII MONTANE

CU UN POEM ȘI O SCRISOARE INEDITĂ

Unsprezece ani de activitate literară, unsprezece cărți, în majoritatea lor volume de poezie, acesta este bilanțul, delicatului poet predestinat să aibă un sfârșit prematur, Aurel Marin. Debutul: placheta de versuri „Lumini”, Editura „Cronicarul”, București, 1933. Ultima carte: „Comentarii critice”, Editura „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, 1942, cu doi ani înainte de tragicul sfârșit.

Înnumat și exhumat de mai multe ori, după ce moartea survenise într-un spital de campanie, undeva în nordul Moldovei celui de-al doilea război mondial, și-a găsit odihna — în cimitirul de la poalele Tâmpel. Aurel Marin, născut în 1909, cu toate studiile făcute la București, rămâne în definitiv un literat brașovean, opera sa aparține în întregime Ardealului, aici a fost scrisă și tipărită.

Cum bine-l portretizează criticul Nae Antonescu, „Scritorii uitați”, Dacia, 1980), Aurel Marin este un poet „al solitudinii montane, al meditației și al tristeții” (...), un poet care „simte inevitabila trecere a timpului, de aceea poezia și-o gândește asemenea unei călătorii mirifice”... „Atent la metaforă și imagine”, autorul lui Yodler „își creează poezia ca o vibrantă confesiune interioară, rostită în orele calme ale însingurării, în vecinătatea unei liniști depline, aproape de veșnicia lucrurilor”.

O poezie de o mare simplitate, dar care nu se surtează emoției reale. Poate fi acesta și motivul ca scriitorii Mediașului interbelic, ca și pe alți poeți tineri ai vremii, l-au știut cultiva. Înrăurirea eminesciană pregnantă chiar și în poemul inedit pe care-l publicăm (s-ar părea că una din ultimele sale creații), nu este totuși stâjenitoare, nu deformează anume timbru particular, sesizabil în cele mai bune poeme. Pentru că așa cum subliniază același Nae Antonescu „poemele împrumută sigiliul meditației existențiale exprimate în valori muzicale sugestive. Din această pricină la Aurel Marin micile poeme, adevărate bijuterii artistice, sunt mai realizate, lucrate cu migală, ornate cu sărguința unui virtuoz și cu răbdarea unui benedictin”...

Dintre numeroasele reviste brașovene care apăreau în vreme *„Brașovul literar și artistic, Claviaturi, Frize, Front literar, Prometeu, Țara Bârsei, Vremuri noi*), va fi mai atașat de *Claviaturi, Țara Bârsei, Frize și Front literar*, care se și subintitula de altfel *„Revista scriitorilor tineri”*. La „Frize”, între anii 1934-35 va fi redactor alături de alți doi scriitori de formație militară N. Cantonieru și Mihail Chimoagă. Dar Aurel Marin a colaborat cu o anume sărguință la cele mai diverse reviste: *Gând românesc* (Cluj), *Jar și slovă* (Țargu Mureș), *Meșterul Manole, Litere, Lucașărul literar* (București), *Lucașărul* (Sibiu), *Lucașărul literar și artistic, „Flamura”* (Brăila), *„Linia nouă”* (Craiova), *„Innoirea”* (Arad), *„Munții Apusenii”* (Alba Iulia), *„Flori de crâng”* (Oradea), *„Lanuri”* (Mediaș).

Colaborarea la revista *„Lanuri”* începe odată cu numărul de pe luna martie 1936, când semnează versuri în revistă doi poeți din Brașov: Aurel Marin și George Valda. Ultimul, tot ofițer de carieră (a urmat școala de aplicație de infanterie din Sibiu), moare la vârsta de 28 de ani pe frontul de răsărit, la 18 august 1941. Și-a tipărit unicul volum antum, *„Calm exterior”*, în aceeași

editură „Frize”, iar postum l-a apărut un volum de versuri, al cărui titlu ne scapă.

Găsesc că nu e lipsit de interes să dăm alte două titluri din poeziile publicate în *„Lanuri”*: „Poem” (nr. 5-6, 1936), „Însemnare” (nr. 4-5, 1938). În ultimii trei ani de apariție (1936-39), *„Lanuri”* va recenza aproape fiecare carte nouă apărută, a poetului brașovean: Teodor Chiru, Aurel Marin, „Yodler”, (*„Lanuri”*, nr. 2, 1936); Nicolae Albu, Aurel Marin, „Intrarea în pădure” (*„Lanuri”*, nr. 1, 1937); Ladmiss Andreescu, Aurel Marin, „Versuri” (*„Lanuri”* nr. 3, 1938); George Popa, Aurel Marin (în sinteza Literatura ardeleană de azi), (*„Lanuri”*, nr. 2-3/1939).

Criticul Ladmiss Andreescu, în cronică la volumul „Versuri” remarcă culoarea acestei poezii: „Găsim și aici, aceeași dragoste de cer, de decor, exprimată în vers scurt, de multe ori eliptic:

*Pale lumini
Ard lin peste
Naltele creste
Vineții pini
(Seară).*

Același surprinde în vers reminiscente atât barbiene, cât și argeziene, dar subliniază totodată și noutatea unor rezonanțe proprii care în final îl fac să conchidă: „De altfel în toată opera d-lui Aurel Marin se observă că versul de scurtă metrică este cel mai reușit ca factură și ca element compozițional”. Lucruri, pe care sub altă formă le observă în legătură cu poezia lui Aurel Marin și critici contemporani. Ceea ce validează opinia criticului de la „Lanuri”. Asta-mi spune că Ladmiss Andreescu putea fi un critic și nu s-a luat în serios. Volumul său „Semne și mituri” tipărit în editura revistei „Lanuri” a rămas de altfel fără replică.

George Popa, autor și el al unui singur volum de critică, afirmă însă ca unul din poeții de talent din generația interbelică,

Un poem inedit

PARC-AM PLECAT

*Parc-am plecat cu-n țel, cu-n gând,
Stau, nu mă dumiresc de-a bine.
Un vânt din față mă reține
Pe loc, să n-ajung prea curând.*

*O fi, n-o fi ce căutai
Nici înțeleg, nici mi se pare.
Mai știu o singură-ntrebare:
Mi s-a părut ori tu erai?*

*Cotește drumul fără rost
Și pe sub brazii o ia de-a dreptul,
De parcă chipul tău așteptu-l
Să mai răsară unde-a fost.*

*Și când o frunză rotogol
Desprinsă cade înainte,
Aștept să te așezi cuminte
Să și-o animi pe capul gol.*

dă gir total poeziei din „Yodler”: „De altfel (...) „Yodler” e cel mai reușit volum a d-lui Aurel Marin, care prezintă o vizibilă unitate lirică și se așează pe meridianul unei poezii în căutare de noi mijloace poetice. De aceea credem că nu greșim când afirmăm că poezia d-lui Aurel Marin, prin tematică, prin estetică, prin distribuția verbului răscolitor și emoționant, e un elogiu liric și-l așează printre cei dintâi stihitori ai generației noastre”.

Inevitabila trecere a timpului a făcut ca judecățile de valoare ale cronicarului de la „Lanuri” să-și piardă din valoare, sau chiar să fie puse de unii cititori sub semnul îndoielii. Chiar dacă e așa, Aurel Marin rămâne în conștiința noastră un real talent, a cărui viață din păcate s-a frânt, când mai avea atâtea de spus.

Aurel Marin a fost și un om de o mare finețe, cu un adânc cult al prieteniei. Cel puțin așa mi l-au descris cei care l-au cunoscut și l-au regretat dispariția la numai 33 de ani. Epistola pe care o reproducem aici, el a trimis-o deschizându-și inima îndurerată unor prieteni.

Brașov, 8 septembrie 1938
Dragii mei,

Am primit scrisoarea voastră târziu, când după lungi peregrinări prin munți am poposit câteva zile în oraș, pentru repaos. Mi-amintesc cu drag de entuziasmul vostru, de tinerețea voastră care vrea să surprindă parcă totul. Sunt mahnit că George Popa e bolnav. Îi doresc, în sănătatea mea, care nici nu este prea bună — și o reconfortare deplină și trainică, spre a-și putea cânta cântecul atât de frumos început.

„Lanurile” își mențin acea netăgăduită valoare pentru care nu am decât cuvinte de laudă. Voi faceți ceea ce alții nu se încumetă azi. Stăruința voastră va fi încununată de florile curate ale recunoștinței celor anonimi.

Dragii mei, eu vă scriu în pragul unei mâhniri. Revista *„Țara Bârsei”* nu va mai apare. În această revistă mi-am găsit adăpost pentru toate versurile mele și tot aici le-am adunat în plachete, cât am putut. De azi încolo, adio, volumul Adio, gânduri statocite, de-a dreptul pentru carte. „Poezii”, fără de carte apărută de curând trebuie să aibă multe pagini. Ea a ieșit așa firavă datorită acestei întâmplări: dispariția revistei. Și mâhnirea pentru *„Țara Bârsei”* se asociază cu altele, la fel de copleșitoare. Iată, nu mai apare nici *„Gând românesc”*, *„Familia”* agonizează. Chiar *„Lanurile”* voastre tremură, cu pagini subțiri. Dar ajutorul de unde ar trebui să vină, întârzie, S.S.R.-ul (Societatea Scriitorilor Români, n.n.) ar trebui să aibă fonduri destinate anume literaturii pe care își închipuie că o susține.

Vă voi trimite și eu versuri. V-aș fi trimis pentru fiecare număr. Eu, însă, nu-s așa fecund. Scriu greu, puțin. Am să caut să mă țin de cuvânt. Paginile *„Lanurilor”* merită orice cinstire. Pentru tot ce ați reușit să faceți, în orașelul vostru îndepărtat, unul cu proza, altul cu versul și altul cu comentarea cârților, vă trimit prețuirea mea sinceră. Al vostru,

Aurel Marin

Fără a mai comenta și conținutul scrisorii: o temă, din nou de meditație și în actualitate.

Titus ANDRONIC

Poesis

pod de suflet

din noi vor cade așchiile de rouă
și pod de suflet timpul vom fi —
de apele sub noi vor adormi...
rugăți-vă! — o să vedeți că plouă! —

... vom adormi în mers, cine mai știe!...
că prea se-apeacă ceru-n noi de șale
iar drumul meu prea umbilă în sandale
când mor idei la porți de poezie.

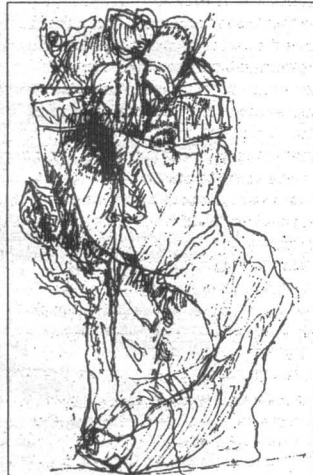
cântec

pădure cu lemn de roată
grinda și stâlpu de vatră
scara și frunza de carte
până dincolo de moarte

să cure, muică-să cure
de ce veniți în pădure
că să-mi plângă frunzele
văzându-ți tăiește

măi țărâncă ciocărlie
ere Oltul insomnie
și-apoi nu mi-i somn nici mie
Oltul scrie Poezie!...

calendar cu frunze multe
spune-i timpului să-asculte:
ce tot spune prin zăvoi
Oltul trecând „pi” la noi.

baladă pentru viață

plouă, bate vântul, — nu știu
din ce bob de grâu mă strig
și de-i soare, — eu mă număr
printre boabele de frig

tot învăț la roata morii
și în aer țes cuvinte
stecele visând se-aprind
ca un codru de morminte

roata asta cât o lume
ce din visul ei tresaltă
e un scrânciob pus pe gânduri
ca un timp în vârful de daltă

strâng prieteni de cerneală
pe un câmp cât vād cu ochii
că bocesc în mine prunci
unui infinit de Dochii

nu mai sunt pe cer grădini
bolta nu mai înflorește
liniștea e sinistrată
într-o gheară grea de clește.

Nicolae SINEȘTI

Chipurile iluminării

„Maestre, îmi place enorm arta dumneavoastră, dar trebuie să recunosc deschis că nu prea o înțeleg”, îi mărturisea lui Picasso o „doamnă culturală” aflată la vernisaj, fericită până la extaz de întâlnirea cu unul din miturile secolului nostru. Răspunsul veni imediat și derutant: „Iertați-mă, dumneavoastră vorbiți chinezește?” „Nu, maestre”, zâmbi de-a dreptul extaziată mondena intelectuală. „Și totuși chineza este o limbă care se poate învăța”, încheie Picasso istoricul dialog estetic.

Firește, se impune o primă observație

de bun simț, necesară pentru a intra în substanța butadei. Și anume că nu poate să-ți placă o artă pe care nu o înțelegi, cu atât mai puțin să-l califici pe autor drept „maestru”, decât dacă te supui mecanismului acultural dar infailibil al reputațiilor „prêt à porter”, fără a recurge la propriile judecăți.

Concluzia întâmplării privește drama artistului care își consacră harul și existența pentru a redacta un mesaj în trepte, cu finalitate ontică pururi deschisă. Parcurgerea acestor trepte, care nu sunt ale unui creator anume, ci ale evoluției spiritualității umane, reprezintă corvoada și bucuria noastră, receptorii. Iar accesul nostru la semnificațiile ultime se poate realiza doar prin lecturi, decriptări, întrebări, erori acceptate și recunoscute, acumulări și iluminări autentice, de profunzime. Este ceea ce ne solicită aventura spirituală prin insolitul univers al artei lui Vasile Kazar, punct de sprijin și etalon al grafiilor noastre moderne.

Prilejul festiv, marcat prin rotunjimea operei și a vârstei de 80 de ani, ne este oferit de cele două expoziții gândite complementar și relevant. Una, la Galeria ARTEXPO de la „Teatrul Național”, cu desenele realizate între 1988 și 1993, la care se adaugă lucrările foștilor săi elevi, cealaltă la „Muzeul Național de Artă”, cuprinzând donația artistului. Deci un segment semnificativ dintr-o prodigioasă și proteică investigație creatoare, conturând imaginea unui artist și a unui timp anume.

Dacă imaginea artistului se degajă explicit din mesajul unei conștiințe lucide, cea a timpului subiectiv și istoric este implicită. Nu indirectă, nu presupusă, nici deghizată, amorsată sau detumată, ci pur și simplu conținută în acel *Urgrund* al motivației iconice. Probabil că în acest punct al discuției apare necesitatea unui recul cronologic. Nu pentru a sugera concluzii prezumțioase, ci pentru a înțelege evoluția omului în contextul timpului trăit. Firește, arta lui Vasile Kazar cunoaște în linii mari avaturile proprii oricărei creații din anii '50. Adică, o continuă și dramatică interogație, având ca subiect propriul destin și sensul evoluției sub un orizont advers. Soluția imediată, aparent confortabilă dar anihilantă pe termen lung, era un figurativ deghizat în

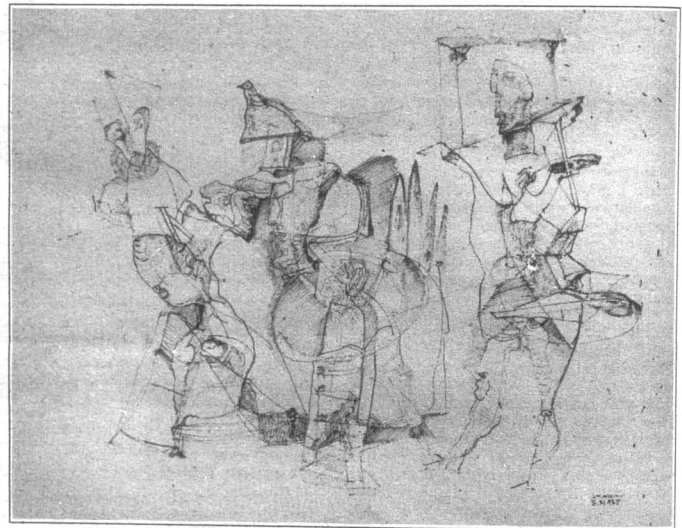
uniforma realismului elementar. Adică o poveste limpede până la simplism, o morfologie și o sintaxă accesibile și un mesaj comod ca o lozincă. Formula a făcut prozeții, printre diletanți, oportuniști și printre cei care, eroare umană explicabilă și repetabilă, au crezut că își pot realiza propria utopie într-un perfid sistem al utopiei devastatoare. Vasile Kazar, la fel ca alții, s-a salvat prin perfecționarea meșteșugului și recursul complice la o iconografie dominată de metaforă. Treptat, orizontul preocupărilor devine o problemă existențială, de conștiință și supraieuire morală. Experiența acumulată nu constă doar în ecurile vecinătății sociale imediate, ci în extensia producătoare de anxietăți, conflicte și drame, până în substanța condiției umane.

Este acum un timp al lecturilor și al meditațiilor, al dilemelor consecutive hermeneutice, care înlocuiește clipa entuziasmului tineresc și necritic. Tensiunea interioară se transferă în imagine, se produce o acumulare de sensuri, simboluri și sigle care devin treptat reperatele unui limbaj coerent, dens, copleșitor. Astfel, sub imperiul timpului stagnant și sub tensiunea eului neliniștit și euristic, artistul avea să provoace la începutul deceniului șaptea o *deschidere* ca un vertij acaparator, cu toate motivațiile și căile de acces posibile. Vasile Kazar nu este un Saul care, trântit de pe cal pe drumul Damascului, are o revelație și devine alt personaj, numit Pavel. El se află tot timpul pe cal, simbolic vorbind, și parcurge drumul spre sine și spre eliberarea de sine pas cu pas, tenace, asumându-și riscul eșecului sau al suspiciunii. Și până la urmă a câștigat. Nu, printr-o revelație unică, producătoare de fanatism, ci printr-un șir de iluminări și îndoeli, de căutări și reluări care înseamnă tot atâtea semnale emise în numele condiției umane. Exorcizarea se produce într-un mod aparent paradoxal, căci eliberarea din capcanele simplismului ideatic și de limbaj se face prin acumulare și condensare semantică. Suntem în fața unei noi forme de baroc – a căta în scara atitudinii recurente? –, menită și capabilă să ofere un alt unghi de abordare și înțelegere a imaginii ca loc spiritual. În acest context, artistul cultivă cu delicii șarada și jocul sașage, semnalul de alarmă și rafinamentul expresiv. Se vorbește despre arta încifrată a maestrului Kazar, formulare care ne duce involuntar spre pânza lui Picasso. Intrăm iarăși în nebulosa noțiunii de cultură, generală și de specialitate, a proprietății termenilor și a etichetelor ce țin locul judecății proprii.

Dacă urmăm atenți imaginea maestrului – îmi permit să-l numesc astfel în măsura în care nutresc iluzia de

a fi înțeles ceva din opera sa – constatăm cu stupeoare, cu ușurare sau ca un lucru normal, că ea se compune din forme familiare, recognoscibile sub deghizamentul lor operațional. Și ne mai vine inima la loc. Sau, dacă am ratat percepția adecvată, ne enervăm. Și totuși, fiecare desen de Vasile Kazar este un univers deschis și accesibil prin implicare. Ca un *teatru al lumii* în care ne întâlnim cu oameni și fiare, cu oameni-fiare, cu regnuri zoo și fitomorfe păstrate în identitatea lor sau metamorfozate, hibridizate, descompuse și compulsate după legile expresivității. Subiectivism expresionist? Firește, ca la orice artist, dar într-o soluție a provocării deschise, ca un strigăt de avertisment și un memento. Există o temă recurentă, un leit-motiv dramatic la care artistul revine frecvent: arca lui Noe. De fapt, disocind fără a cădea în capcana hermeneuticii aventuroase, ni se oferă doar un punct de sprijin metaforic pentru o aceeași, deși mereu alta, imagine a

al bunelor și rafinatei lecturi, este un reductibil avertizat în tot ce privește patrimoniul culturii universale. De aceea apare și posibilitatea de a stabili apartenența la familii spirituale, la tensiuni globale, iar nu la stiluri identificabile. Iar dacă gândul ne duce spre un model mental immanent, echivalând cu cel al scriitorilor latino-americani, unele rupturi tragice ale discursului plastic și încrâncenarea exacerbată a protagoniștilor ne amintesc de tragicul Rufino Tamayo, un mare solitar al secolului nostru. Căci Vasile Kazar, alături de care expun *25 de artiști* de primă mărime, recunoscând implicit rolul jucat de profesor în devenirea lor, este în felul său tot un solitar, inconfundabil și irepetabil. Prea lucid pentru vanități și prea puternic pentru false umilințe, el nu a pretins colegilor săi mai tineri o tiranică supunere conceptuală și stilistică într-un teritoriu al personalităților puternice, rebele chiar, ci o deschisă și fertilă colaborare spirituală.

lunii ca spectacol. Făpturile bizare, imunde sau angelice, oscilând între teluric și serafic, transmit un mesaj ce vine din timpuri imemorabile pentru a deveni premoniție.

Grafica lui Vasile Kazar are multe puncte comune, prin plasarea sub același orizont spiritual, cu o anumită literatură ce se alimentează din aceleași surse ale fantasticului oniric și ale realismului magic și mitologic. Scriitura grafiilor seamănă cu arabescul unei fraze cu sens dezlăuit abia după parcurgerea integrală a textului, artificio subtil prin care timpul este implicat în structura imaginii ca un imperativ al lecturii. Firește, Vasile Kazar fiind un om

Dar, pentru a rămâne în spațiul obiectivității care descurajează insinuarile (ar fi prea mult dacă le-ar și anihila), trebuie să acceptăm că, în ecloziunea care avea să proiecteze grafica în avangarda căutărilor novatoare din anii '60-'70, toți învățau de la toți, într-un dialog al substanței și nu al vocabularului.

Și nici nu putea fi altfel când elevii se numeau Octav Grigorescu, Ion State sau George Leolea, toți trei plecați prematur și tragic dintre noi, Dan Ercanu, Constantin Baciu, Ion Panaiteșcu, Stan Done, Hary Guttman, Ion Donca, Nicolae Săftoiu, Vasile Socoliciu, Mircea Dumitrescu, Dan Stanciu, Lidia Ciolac, Adrian Dumitrache, Puztai Peter, Malina State Juravle, Casia Csehi, Alex. Bălan, Kovács Anika, Doina Dumitrescu, Cornelia Daneș, Tudor Jebeleanu sau Gabriela Nicolaescu, unii plecați din țară, alții absenți la acest memento al nașterii unei noi idei de grafică. Odată cu acest detașament și cu toți cei ce aparțin spiritual generației de investigații, se produce *autonomizarea grafiilor* și se redactează documentele identității sale distincte.

Iar unuia, printre întrebări încă rămase, printre proiecte sub semnul îngăduinței timpului, veghează mâna înarmată cu un simplu condei sau creion și precara armură nepieritoare a conștiinței lucide, pe care a îmbrăcat-o un visător și nebul hidalgo al desenului ca destin. Numele său este Vasile Kazar.

TEATRU

La sfârșit de stagiune

Starea teoretică
a teatrului

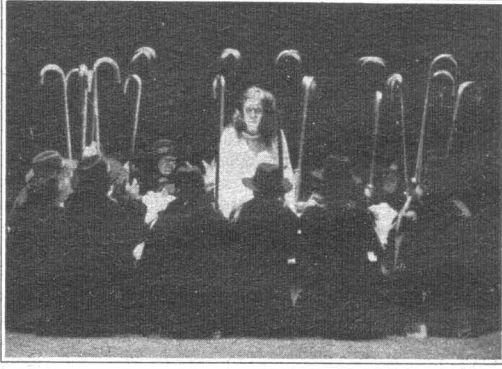
Condiția teatrului, astăzi, este mai puțin discutată. El există, în primul rând, prin spectacol. Acesta din urmă, în funcție de regiunea care îl semnează, conține, într-o măsură mai mare sau mai mică, o estetă teatrală, ideile mai importante care o definesc. Teatrolgia la zi își are acoperire, în general, în spectacol. E expresia reflecțiilor pe marginea unei anume concepții, a unei atitudini față de textul dramatic și limbajul scenic, a unor particularități de formă și stil ce țin direct de talentul și personalitatea regișorului. Aici trebuie căutate, așadar, premisele teoretice ale momentului teatral actual. Marii regișori contemporani (Brook, Strehler, Ciulei, Șerban, Purcărete) nu produc estetă teatrală în plan teoretic, ci prin spectacole. Iar alții, îl am în vedere pe Grotowski, au renunțat chiar să mai producă până și spectacole. Nimeni, sau aproape nimeni, nu mai simte nevoia să teoretizeze ceea ce face. Face pur și simplu. O asemenea situație se explică, probabil, prin aceea că în teatru nu se mai practică experiențe radicale. Atât teatru, cât artele în ansamblu lor, nu se mai manifestă, la acest sfârșit de mileniu, ca o aventură colectivă, avangarda artistică în sensul tradițional se pare că nu-și mai găsește adepții, ea se consumă de regulă ca o experiență singulară, și nu ca una de grup. Nu mai apar demersuri teoretice de anvergură celor propuse acum două-trei decenii de Peter Brook (*Spațiul gol*), de Grotowski (*Teatru sărac*), Tadeusz Kantor (*Teatru morții*). Experiențele novatoare de odinioară s-au clasificat, nu mai e nevoie să fie susținute teoretic, sunt de acum pe înțelesul tuturor, regișorii nu mai consideră că e necesar să se explice. Asta pe de o parte. Pe de altă parte, nu mai consideră nici că e necesar să se înregistre pe linia de preocupări a unor înaintași de notorietate. Este de ajuns să amintesc în această privință creatorii și teoreticienii de talia lui Brecht (*Teatru epic*) sau Artaud (*Teatru cruzimii*). Câteva întrebări în legătură cu un astfel de fenomen nu pot fi colite.

Asistăm la o orientare exclusivă a energiilor marilor regișori spre actul creator propriu-zis și la o desconsiderare deliberată a speculațiilor de ordin teoretic pe care acestea le presupune. Este cumva vorba de o criză de idei teatrale noi care anticipă și o criză a spectacolului? Rămâne de meditat și mai ales de văzut ce vor aduce viitoarele stagioni.

Teatrul politic ieri
și azi

Fără îndoială, un loc de prim plan a ocupat în viața teatrală dintre anii 1950 și 1970 teatrul politic. Politicul a ajuns să obsedeze într-atât oamenii de teatru încât un estetician de autoritatea lui Bernard Dort afirma fără nici o reținere: „Sunt tentat să cred că orice mare teatru este prin definiție politic, chiar refuzând politicul”. Desigur, teatrul politic nu-i o descoperire a perioadei postbelice. Piscator îl dedică o carte încă în 1920. După cel de al doilea război mondial însă conceptul de teatru politic cunoaște o adaptare structurală la condițiile istorice concrete. Lui i s-a suprapune acum, dar fără să și-l asume integral, teatrul documentar. Acesta are căpătiva adepții și teoreticienii de renume. Între ei se numără și dramaturgul Peter Weiss care îl definește în „păisprezece teze”. Autorul lui *Marat-Sade*, după ce precizează că „teatrul documentar refuză

orice invenție”, că are la bază „un material documentar autentic pe care îl difuzează prin intermediul scenei, fără să-i modifice conținutul, dar structurându-i forma”, situează teatrul documentar, fără drept de apel, între elementele vieții publice, atribuindu-i un rol asemănător cu cel al „mijloacelor de comunicare în masă”. De aici și sarcina lui de a lua o atitudine critică față de „camuflaj”: este vorba îndeosebi de alterarea și idealizarea de către presă, radio și televiziune, făcându-se jocul de

interese al anumitor grupuri, „al unor anume interese sociale precise”, față de „falsificarea realității” (evitarea cu bună știință a unei epoci istorice care „nu convine”, denaturarea unor evenimente pentru a se trage diferite profituri politice și sociale etc.) și față de „minciună” (împiedicarea rostirii adevărului, crearea a tot felul de dificultăți în calea celor ce vor să-l afle, a celor ce se opun edificării unei societăți pe minciună etc.). Dintr-o atare perspectivă, teatrul românesc contemporan, ca dramaturgie, cred că abordează politicul cu o mare diversitate de forme și stiluri. Confruntându-se în permanență cu cenzura, dramaturgi importanți ca Mazilu, Marin Sorescu, D.R. Popescu, Fănuș Neagu ori Dumitru Solomon imaginează discursuri dramatice mai puțin teuziste decât con Frații lor occidentali, mai puțin supuse demonstrativului. La Mazilu politicul se însușește în absurd, la Sorescu în mitic, dar și într-o parabolă istorică de scripitoare fantezie și ironie, la D.R. Popescu în întâmplarea cotidiană puternic tensionată, la Fănuș Neagu în poetic și fabulos, iar la Dumitru Solomon în alegoria filosofică.

Chiar dacă formele de spectacol se modifică (forma de spectacol agitatoric devine, de pildă, oarecum perimată, mai puțin conformă cu gustul spectatorului, poate și pentru că apelează programatic la un exces de ostentație), teatrul politic nu este, totuși, în 1993 mai puțin solicitat și eficient decât în urmă de douăzeci sau treizeci de ani. Dimpotrivă, în țările din Est, în special, el poate cunoaște nu numai un nou avânt dar și o largă audiență. Înlăturarea cenzurii nu-l anulează, nu-l lasă fără obiect, ci îi conferă posibilități inedite de a exista și totodată o mai mare transparență. Renunțând la întreaga suita de procedee de incifrare a mesajului (nu mai refer la dramaturgi, ci la regișori, căci a pretinde lui Sorescu și Fănuș Neagu de a scrie altfel de cum scriu ar fi stupid), la simboluri, la metafore ermetice, la aluzii etc., toate acestea transformându-se din mijloace de comunicare „subversivă” în mijloace de comunicare artistică (iarăși, cum se întâmplă în cele mai bune piese: *Echipe de zgomote, Maica, A treia țepă, Moara de pulbere* etc.), spectacolul de teatru politic va fi în măsură să ofere spectatorului o stare de plăcere cu nimic inferioară celei pe care i-o oferă teatrul de factură dominant estetică. Astfel, distanța dintre teatrul politic și spectacolul de factură dominant estetică este dată cu ea și pericolul semnalat într-un studiu din 1968 de către Alfonso Sastre, ca acel altceva pe care îl presupune să înceteze de a mai fi artă.

(Va urma)

Ion COCORĂ

FILM

Nefericirea cinematografică a Estului...

Nu cred să fi asistat vreodată, în nenorocita „calitate” de martor, la o miraculoasă eliberare care să aducă imediat o imensă nefericire. Chiar pot risca afirmația că, de multe ori, Vestul a savurat „deliciul dictaturii”, râsplând așa cum se cuvine fiecare act de nesupunere al unui creator. Conta oare creatorul sau contextul în care interzicerea unei opere la ea acasă era imediat contra-balansată cu articole fulminante în emisiuni străine, cu premii și cu un potop de invitații la festivaluri? Fiindcă, iată, în deplină libertate în încercarea de a discuta despre un „alt” obsesat deceniu, dacă nu chiar despre obsesia comunismului, puțini mai sunt interesați să râsplătească efortul. Poate că nu mai e nici un risc. Este important, nu-i așa, să premieze cu cea mai înaltă distincție a Cannes-ului pe Yılmaz Guney pentru „Yol” în timp ce acesta se afla în pușcărie. Este la fel de important să premieze la Berlin „o neparticipare” din vina autorităților, mă refer la cazul nostru local – Pas în doi de Dan Pița, în care întreaga delegație a fost oprită să participe în competiție. Să nu mai vorbim de „evenimentul Iacob” realizat de Daneliuc și avându-l interpret pe inegalabilul Dorel Vișan, cei doi fiind nominalizați printre cei cinci la Premiul Europei (echivalent al unui Oscar) și televiziunea filmând, acolo, în Occident fotoliile goale.

Era, normal, o solidaritate cu suferința Estului, știută fiind valoarea Estului în materie de artă. A căzut, iată, cortina de fier. S-a ridicat o alta, a indiferenței. Pe nimeni nu mai interesează ce se întâmplă cu creatorul din est, ce poate spune el în deplină libertate. Ai sentimentul că tot ce poate spune nu mai interesează pe nimeni. Suferința celor patruzeci de ani ține de o „cinematăcă morală”, adică este o vechitură, domnilor! Culmea este însă faptul că, simțindu-și „materica” în pericol, cineastul ezită. Nici el nu mai crede în utilitatea mesajului său. Pe cine interesează astăzi exorcizarea, repunerea în pagină a istoriei, destoină pierdere din mărșăvie și ură. Pe cine? Trăim de fapt o fiestă, vrem divertisment și sloganul „film pentru public” a devenit o normă peste care nu poți trece și care – calchiată pe o imagine frustrată – naște, evident, monștri! Astăzi, starea de cinema s-a modificat.

„cinema-ul”. El face parte dintr-o suită a seriei — care include restauran, plimbare, cinema și acasă. Nu trebuie să viei stresat acasă. Cuplul nu trebuie să se așeze în pat și să gândească metafora sau ce a vrut să zică artistul în planul trei al percepției. Nici să se frământă dacă au văzut o capodoperă sau nu. Cuplul trebuie să petreacă, tandru, o seară agreabilă, o noapte și mai agreabilă. Teatrul și mai ales Opera în de cea zonă de aristocrație. E bine din când în când să te „regalezi” cu „Traviata” sau să vezi „Hamlet”, nu contează în regia cui. Pe când la cinema? Lumea modernă este strivită, agasată de imagine. Este supersolicitată de vizual. De unde și nebulina fastului unui Oscar sau unui César, încercări dramatice de a da valoare de spectacol artei filmului. Cu regret, filmul nu mai e de mult un spectacol. Ci un bun de consum. Misterul ecranului a fost estompat de caseta ce se cumpără la colț de stradă. O ție, te așezi în fața televizorului și privești cât consideri că merită. Poate că această criză vine din prea mult, din prea puțin, din prea diversificat.

Ce va face Estul? Greu de spus. Marii artiști fie că abandonează, fie că se chinuie să înțeleagă momentul. Ei au devenit „mari” fiindcă și Vestul a contribuit la aceasta. Cinema-ul estic a dat mari artiști de care, iată, nici Estul și nici Vestul nu mai are nevoie. Este, fără îndoială, un paradox tragic: să ai deplină libertate de a exprima și pe nimeni să nu mai intereseze acest lucru. În Est, cei care au trăit coșmarul vor să-l uite! Cei care l-au prins cățiva ani nu doresc să-l radiografieze. Cei tineri doresc să imite Vestul până și în tarele lui, marcați de un vizibil complex al izolării. Evident, întorcându-ne la cinematografia națională, criza de subiecte există și nici un factor pretins economic nu o va rezolva. Au apărut filme care au reflectat tocmai „gestațiile” momentelor trecute. Nimeni nu se aventurează în seria nouă. Fiindcă Estul a socotit tot timpul că cinema-ul de consum este derizoriu. Că nu contează decât să spui ceva esențial. Estul a trăit cu modelele mari – Fellini, Wajda, Antonioni, Resnais, Bunuel. Estul a luptat cu cenzura, cu dictatura, cu interdicțiile de tot felul, crezând că face artă. Că transmite umanității marile mesaje. Ce poate gândi astăzi un artist

„Vulpe-vânător”, un film de Stere Gulea, cu Oana Pellea și Ion Abrudan

Exemplul tipic l-am descoperit nu la cinema, ci în plastică. Am vizitat la Milano, alături de Eugenia Vodă, pe pictorul Vincențiu Grișcoșcu. El este creatorul de necontestat al picturii alb pe alb sau negru pe negru. Ne-a arătat un album cu expoziții — puțină lume mai intră astăzi într-o expoziție — ci reviste cu diverse tipuri de mobilier. Un aranjament de mobilă conținea o lucrare de Vincențiu și ea era taxată precum un bufet sau o comodă. Un lampadar plus o pictură. O sufragerie și obiecte decorative de artă modernă — inclusiv pictura marelui artist. Era deci pictură și încă ceva, așa fi eu tentat să spun la o primă privire. Dar grav era altceva: revista prezenta de fapt mobilier și... încă ceva. Evident, se cumpărau toate. Și cum occidentalii schimbă des mobilierele, probabil, schimbă des și pictura.

Cam așa stau lucrurile și cu

educat la școala lui Tarkovski când își vede filmele, părăsite de spectatori? Ce poate gândi un creator estic când își vede propria-i cinematografie subjugată difuzării americane — și nu cu filme „de vârf”, ci cu seria uzuală, de consum?

Asta-i realitatea și aparent nimic nu se mai poate face. Dar viața își are regulile ei neprevăzute și poate tocmai din această nefericire va re izbucni un nou val cinematografic, arătând Vestului pictisit de prea puțin că pentru artă îți trebuie acea suferință rară și uneori sfântă care s-a născut tocmai în cele câteva țări igrisite de dictaturi și de o nemărginită prostie. Poate că artistul autentic face acum, ca Andrei Rubliov din filmul lui Tarkovski, în căutarea unui sens pentru care merită să spui povești filmate oamenilor și ei să le privească într-un cinema-biserică.

Laurențiu DAMIAN

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

MILITES CHRISTI

Visez uneori, la câțiva ani o dată, că mă găesc la Cluj, înainte de 1948, în internatul episcopiei greco-catolice, în vatra mediului formativ al nucleului individualității mele. Visul mă urmărește apoi, aproape de fiecare dată, zile în șir. Nimic nu mă tulbură mai mult, în general, în clipa de reculegere, decât amintirea ambianței clujene a copilăriei și adolescenței, și, în reverii, mă las transportat mai ales în curtea liceului „Gh. Barițiu”, a liceului „Inochentie Micu-Clain”, dar în spațiul oniric secvența de „timp pierdut” ce resuscită de cele mai multe ori (o aceeași secvență în variante ușor diferite) se desfășoară în curtea internatului, în „reflectoriu”, în „silențiu”.

Curios este că, în derularea fascinantului film, figurile elevilor, ale colegilor, îmi apar doar vag diferențiate, și tot astfel ale pedagogilor – sau, dacă se detașează vreuna (a lui Ion Alușă, a lui Boldur Lucian), ea rămâne în prim-plan doar o clipă. Precis se conturează, în schimb, făptura directorului. Părintele director coboară de la etaj, unde își are chilia monahală... În realitate, mai ales dimineața, la ora controalelor, acest moment mă cam înflora, ca pe toți ceilalți: nu doar pe elevi, ci întreaga populație a internatului, de la pedagogi la portar și bucătar. O înflorare mă străbate și în vis, însă fără nici o nuanță de teamă. Îl întâmpin cu reverendisimul Ion Chertes cu emoții de pură stimă, de bucurie a revederii. Căci sunt conștient, și în vis, a nu-l fi văzut de foarte multă vreme... Niciodată, în somn, nu mi s-a înfățișat altfel decât în jiniță perfectă, în reverenda cu tiv roșu, de canonic, avută și în realitate începând (cred) din 1947. Înfațișarea e cea știută: înalt, bine zidit, sobru, bărbătește frumos, asemenea sfinților militari și purtând ochelari prin care trece o privire pătrunzătoare.

Invariabil, scenariul de vis include și apariția, la un moment dat, în aceeași curte, a episcopului Iuliu Hossu. Urmat de părintele Prunduș, secretarul episcopiei... Prea sfințitul spune ceva. Înregistrez în memorie exact spre a nu uita niciodată. Dimineața nu-mi mai amintesc însă nimic...

Asemenea visuri, ca de altfel și fapte proprii stării de veghe, prilejuiesc, natural, retrairi de situații diverse din „vremea când visam în academi”. Venit la Cluj dintr-un sat sălăjan izolat și înapoiat, nu puteam privi orașul și tot ce exista în el, decât cu ochii umiți, intimidată ai primitivului transpus deodată în climatul unei civilizații care îl fascina și îl speria în același

timp. Totul era nou pentru mine, mă impresiona totul și nu știam cum să reacționez; nu știam, dacă nu mi se spunea, ce trebuia și ce nu trebuia să

„Pace ție, cititorule!” În momentele adecvate, zicea Crezul și Tatăl nostru. Uneori și predica. Cuceritoare în mod cu totul special erau slujbele cu

fac. Spațiul regăsirii de sine mi-a devenit în consecință, catedrala. Atras din cea mai fragedă copilărie de atmosfera cultică, de cântările sacre, de fumul de tămâie, de clipocitul lumânărilor, de strălucirea odăjdiilor, de întregul decor bisericesc, intram în catedrală, împreună cu ceilalți elevi interni, ca într-un spațiu al mântuirii, al eliberării de toate neliniștile și sfielile, al lepădării de „toată grija cea lumească”. Mă simțeam restituit, acolo, propriei chintesese sufletești; îmi luam în posesie natura specifică. Tot ce trăisem interior în bisericuța din satul natal și în biserică din alte localități rurale, în cea din Jibou mai ales, resuscita, mirific, la dimensiuni impresionante. Cu câtă emoție așteptam sosirea episcopului și cum tresăream când, în solemna liniște, izbucnea în cor, la intrarea lui, cântecul de întâmpinare! „Pe dispunătorul și arhierul nostru, Doamne, îl păzește întru mulți ani!” Preasfințitul urca pe podiumul pe care își avea jilțul și, la invitația de a-și da b i n e c u v â n t a r e a („ B i n e c u v â n t e a z â , dispunătorule sfințe!”), rostea formula rituală cu o voce suavă: „Bine este cuvântată împărăția...” După aceea, așezat sau în picioare, urmarea liturgia într-o carte cu margini aurite, intervenind pe parcurs cu „Paceee tuturor!” cu

hirotoniri... Parcă mă înălțam în văzduh (azi, prin asociere, vibrează în memorie versurile lui I.M. Rașcu: „Și când în cor încep *Salve Regina*,/ Elanuri urcă sufletele-n Rai...”.) când înalt prea sfințitul, în mare jiniță sacerdotală, se ruga Domnului, cu glas mare, să-și verse harul și mila peste liota noastră de lume păcătoasă: „Doamne, Doamne, caută din cer și vezil Binecuvântează lumea noastră cu iubire și cu îndurării Ocrotește via aceasta, pe care a sădit-o dreapta Tat!” La întrebarea: „Vrednic este?” parcuream un veritabil *suspense*, urmat de fericitoare destindere, când corul răspundea afirmativ: „Vrednic!! și cânta: „Vrednic este, vrednic este...” Predicile le sorbeam vorbă cu vorbă.

Nu-l vedeam doar în catedrală pe vlădica Iuliu. De pe balconul internatului îl contemplant, pe înserate, în timp ce se plimba în grădinița reședinței episcopale, de care internatul era despărțit doar printr-un zid scurt. Aveam primejuri de a-l pierde, din când în când, în săli publice, unde asculta, împreună cu noi și cu întreaga asistență, conferințe. Într-o seară, sub ocupația horthistă, urmăream o expunere despre martirii credinței, cu proiecții. La un moment dat, în sală apărură polițiști. S-a aprins lumina, episcopul a urcat pe scenă, a

discutat cu polițistul – șef pe unguște. Întrerupătorii au plecat, spre a reveni după puțin timp, cu ordinul definitiv de evacuare a sălii. E singura scenă de confruntare a conducătorului spiritual al românilor din nordul Transilvaniei cu autoritățile de stat pe care am văzut-o cu proprii ochi. Bănuiam însă, și cu timpul aveam să află, că situații de acest gen erau frecvente. Tot cu timpul aveam să înțeleg semnificația vizitelor pastorale, ce se țineau lanț, vara, ale episcopului în satele eparhiei sale. Vizite ample descrise în *Tribuna Ardealului*. Cel puțin o dată pe an, la serbarea de încheiere a activității școlare, Iuliu Hossu venea la noi, în internat. Vorbindu-ne, formula („în pile și simboale”, cum avea să specifice după 23 august 1944) îndatoririle ce ne reveneau, în condițiile istorice date. În noi, elevii – ne spunea mereu – „Neamul și Biserica!” Își puneau toate nădejțile de viitor. La ultimele două serbări, ajuns în clasa a șaptea, respectiv a opta, adică spre și la sfârșitul studiilor liceale, am recitat întru cinstirea „bunului vlădică Iuliu” versuri proprii. De vreo două ori, I-am avut pe prea sfințitul între noi și toamna, spre a se fotografia cu directorul, pedagogii și elevii internatului pentru calendarul săptămânalului *Viața creștină*...

Vii îmi răsăr în minte și alte personalități ale vieții cultural-religioase clujene de odinioară, îndeosebi părintele Silviu Augustin Prunduș (pe atunci cu barbă, roșie) și regretatul părinte Nicolae Pura (atunci cu ochelari), profesori de religie și duhovnici,

îndrumători în cadrul asociațiilor AGRU și ASTRU. Cu părintele Prunduș am și corespondat, în adolescență. Cu părintele Pura mă duceam, vara, pentru „exerciții spirituale”, la mănăstirea Nicula... Îmi aduc bine aminte de părinții Plaiian, unul profesor, tot de religie, celălalt, Nicolae, pedagog și administrator. Și de mulți alții. Cele mai exacte amintiri le am însă despre directorul economic, viitor episcop și arhiepiscop (decedat acum doi ani) dr. Ion Chertes. Ultima dată l-am văzut în 1948, toamna, după prima sa arestare. Relatându-mi foarte sumar prin ce trecuse după scoaterea bisericii române unite în afara legii, nu și-a însoțit spusele de nici un comentariu, mulțumindu-se să spună, perfect calm, un „Nu-i nimic!” apăsător, ce suna ca o aplicare de ștampilă. Așa se exprima totdeauna: lapidar, fără originalități de formulare și, tocmai prin aceasta, memorabil. Căci rezuma adevăruri esențiale. Un îndemn al său, rostit într-o oră de religie, mi-a vibrat în conștiință permanent, ca un *memento*. Ne îndemna anume, simplu, să fim oameni de caracter, argumentând că doar astfel vom fi respectați. Lingușitorii – zicea – sunt disprețuiți chiar și de cei pe care îi adulează...

Părintele viitor episcop Ion Chertes a fost, prin excelență, o întrupare a omului de caracter. Demn, inflexibil, asemenea predecesorului său în scaunul arhieresc, episcopul martir, noul Inochentie Micu-Clain, cardinalul Iuliu Hossu. A fost un adevărat *miles Christi*.

IN MEMORIAM

ION ALEX. ANGHELUȘ

S-au scurs șapte ani de la dispariția prematură a celui care a fost Ion Alex. Angheluş, personalitate a vieții culturale vasluiene, poet, critic și istoric literar, traducător, autor al unui *Jurnal de idei*. Ion Alex. Angheluş, moldovean de Huși prin adopțiune, rămâne în inima noastră prin volumele de versuri tipărite, (cât și prin cele care-și așteaptă încă editorul: (*Nunțile focului*, 1971, *Drumul cuvântului*, 1980, *Pânda de seară*, 1983, *Cumpărătorul de bufnițe*, 1985 și – postum – *Cai de lut*, 1992).

A murit în vara lui 1986, în urma unei boli necruțătoare. La șapte ani, memoria creștină ne îndeamnă la veșnică pomenire. O facem și tipărindu-i unul dintre poemete rămase în manuscris.

Theodor CODREANU

LUME DE CARNE

Umplem pământul cu noi, cu iubirea noastră, cu tristețea noastră, cu surâsul de mână, cu lacrima de trifoi, cu apa roșie, cu frunza albastră.

E o lume de carne și de ochi. Calci pe deget de copil, pe față de tată; Moartea-i descântată de deochi, nu se ostioiește niciodată.

Ea e noi pitulându-ne-n neunde, ramură-nflorită și uscată! Umplem pământul cu șapte muribunde, cu voința noastră blestemată.

– Hai la moarte! Hai la moarte! Hai... Pe cinci bani o veșnicie, două... Suntem rodul morții mai dihai ca poemul răstignit în câmp, pe rouă!

O vizită la Fălticeni

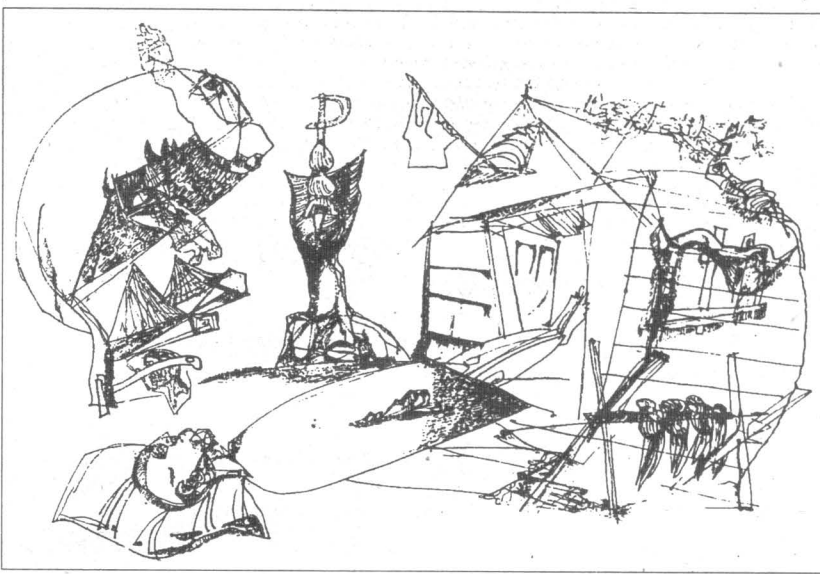
(Urmare din pagina 3)

Muzeul are câteva manuscrise de Lovinescu (Memorii I, Bălăuca etc.) și, dacă este adevărat, chiar biroul la care scria, vara, criticul. Descopăr și o fotografie pe care nu o cunoșteam, o fotografie de familie, cu Vasile și Profira Lovinescu înconjurați de fiii, fiicele, ginerii, nurorile și nepoții lor. E. Lovinescu și tânăra lui soție stau respectuoși și solemn în acest tablou al generațiilor. În rândul de jos, așezați, se află Holban și Vasile Lovinescu, viitorul simbololog. Un panou îl arată, în altă încăpere a Muzeului, la vârste diferite. A intrat și el, ca și frațele său, Horia și vărul său, Anton Holban, în această miraculoasă geografie spirituală. Am povestit, în altă parte, întâlnirea mea cu el, în vara anului 1969, și surprinderea mea de a descoperi, în acest loc retras, un spirit atât de original, uitat, marginalizat completamente. Nu vreau să-mi atribui nici un merit, dar din această întâlnire a ieșit o carte (*Al patrulea hagialăc, Exegeza nocturnă a Crailor de Curte-Veche*, 1981), ca urmare a unei întrebări pe care i-am adresat-o simbolologului: de ce numele multor personaje din romanul lui Mateiu Caragiale încep cu litera P.? A asistat la discuția noastră istoricul Ștefan Gorovei, azi profesor la Universitatea din Iași. Simbolologul a luat în serios întrebarea mea (o curiozitate, în fapt, a criticii literare din anii '30 care remarcase deja fenomenul și bănuia un sens inițiat în scriitura marelui) și a scris în câteva luni studiul citat mai înainte. Cartea, prezentată de mine lui Marin Preda, a apărut după zece ani. Vasile Lovinescu, decedat în

1984, a apucat s-o vadă tipărită. Scrisese, mai înainte, studiul lui fundamental, acela despre Creangă, din care Cartea Românească a publicat în 1989 un număr de fragmente sub titlul *Creangă și Creanga de aur*. În *Scritori români de*

dovadă în plus că în cincizeci de ani de totalitarism, cultura română n-a dormit. Vasile Lovinescu reprezintă partea ei misterioasă, retrasă într-o lungă așteptare.

Aș vrea să-i fac simbolologului un portret, dar am

azi, III (1984) i-am dedicat autorului un capitol special, fapt ce a iritat pe unii comentatori. Azi, Vasile Lovinescu este un nume cunoscut și *simbolologia* lui este luată în seamă. Spre surprinderea mea (plăcută), analizele lui încep să fie luate în seamă și în străinătate. Există la Paris un mic grup de intelectuali (în cea mai mare parte de origine română, printre ei Aurora Cornu și Jean Pârvescu) interesați de tradițiile ezoterice și de interpretarea lor. Ei văd în Vasile Lovinescu un inițiat și un analist de prim ordin și prevăd cărților sale o frumoasă carieră occidentală. Să fie așa. Ar fi o

prea puține date. Nu l-am văzut, în fapt, decât o singură dată și interesul meu mergea atunci (în 1969) spre opera și biografia lui E. Lovinescu, nu a nepotului său. Am mai vorbit de câteva ori, la telefon, cu el și am avut, cred, un schimb de scrisori în legătură cu soarta studiului său despre Mateiu Caragiale. Privesc, aici, la Fălticeni, panoul cu fotografiile sale. Una îl înfățișează copil de șase-șapte ani, alături de vărul său, Anton. Alta îl arată spre sfârșitul vieții, îmbrăcat sportiv, plecat probabil la plimbare. Este bine legat la trup, nu prea înalt, și are o privire pătrunzătoare. Așa l-am

cunoscut și eu și ce m-a impresionat la el era politețea sa de om din vechime. Politețea și credința lui că orice text are un imens subtext care duce departe în timp și spațiu. Când i-am citit cărțile, mi-am dat seama mai bine ce vrea să spună omul acesta retras din lume, foarte învățat, în fond, într-o știință pe care raționalismul modern n-o acceptă. Nu este în discuție

cultură și el ar trebui să intre într-un circuit național. Mircea Tomuș, care mă însoțește sau eu îl însoțesc pe el, amănuntul nu are importanță, are ideea de a înființa la Fălticeni un centru de cultură națională care să cuprindă toate aceste monumente, mânăstiri și case memoriale din Nordul Moldovei. Este o idee bună și sper din toată inima ca el să reușească. Opera lui Irimescu este originală și, numai văzându-i bronzurile și miturile lui trase în mamură, îți dai seama ce mare sculptor este. Cine vrea să-și facă o idee despre spiritul românesc, manifestat în creația plastică, trebuie să treacă și prin acest muzeu, bine așezat într-o clădire de epocă. De aici, mergem la Baia, unde preotul local ne prezintă o ctitorie a lui Petru Rareș, și, în continuare, la mânăstirea Slatina, ridicată de Alexandru Lăpușneanu. Arhitectura dii interior este extraordinară (opera unui om care cunoștea bine geometria). Ascultăm, când ieșim, toaca și cântecul celor 12 clopote (dacă am reținut bine numărul) trase de o călugăriță expertă. Este cel mai frumos cântec de clopote pe care l-am ascultat. Privită de jos, prin fereastra clopotniței, călugărița-clopotar pare a executa un dans inițiat. Măinile și picioarele legate de câte o sfoară se mișcă în chip armonios, într-un dans extatic.

Înainte de a veni aici, am asistat la cimitirul din Fălticeni la depunerea urnei lui E. Lovinescu în cripta familiei. Un sobor de preoți l-au pomenit și i-au făcut o slujbă creștinească. Trupul lui se întoarce, după 50 de ani, lângă părinții și frații săi. Spiritul care reușise, printr-un act de voință, să-și învingă psiha elegiacă și să devină principalul artizan al modernismului în literatura română, se întoarce, acum, în pământul Moldovei, supunându-se legilor firii și ritmurilor etemității.

GENERALUL

(Urmare din pagina 9)

patru ani. Dacă nu l-ai văzut niciodată înseamnă că e foarte bun. Dar are și lipsuri: nu pleacă niciodată la drum fără fulgarin. E o marotă. Odată, poate va însemna pieirea lui. Păstrează fotografia, să-l confrunți mâine la Otopeni. Sper că poți recunoaște un om după o fotografie?

— Nu sunt chiar începător, tovarășe colonel.

— De aceea te-am ales pe tine. Va pleca cu același avion la Zürich. Dacă, dintr-un motiv sau altul, omul nu se prezintă la cursa de înapoier, dai un telefon la acest număr. Întoarce fotografia pe dos, unde erau înșirate câteva cifre. Cei care primesc telefonul știu ce au de făcut.

— Instrucțiunile sunt aceleași pe care le-am primit în urmă cu un an când l-am însoțit pe academician?

— Identice. Te invidiez pentru această vacanță de trei zile.

— În cei patru ani de când lucrez aici, dumneavoastră n-ați fost niciodată plecat în concediu.

— Mă ții sub observație?

— Nu-mi permit, tovarășe colonel.

— Am glumit, Fântănarule.

Soarele, strecurat printre perdelele de plus, se reflecta în cristalul de pe birou și

lumină fața lui Ghiață.

— Vrei să tragi perdelele?

Fântănarul aranjă perdelele în așa fel ca fața colonelului să rămână în umbră. Se așeză la locul lui.

— Totuși, ar trebui să vă luați odată un concediu.

— N-am timp, Fântănarule.

— Știi ce frumos e în Elveția?

— Știu, deși n-am fost niciodată acolo. Și dacă îți spun, n-ai să mă crezi. N-am fost niciodată în străinătate.

— Nu se poate! exclamă uluit Fântănarul.

— Se poate, Fântănarule. Își netezi firele de păr care îi mascau chelia și ochii îi prinseră niște licăririi ciudate. Dar cred că m-aș descurca la fel de bine pe bulevardele Madridului ca și pe străzile întortocheate din Santiago de Chile sau la Nagasaki. Își coborî vocea, de parcă ar fi făcut o spovedanie.

Mi-a plăcut geografia și călătoriile imaginare. Mi-au plăcut, în special, orașele cu nume frumoase: Cordoba, Uppsala, Santa Fe, Veneția. Tăcu un timp, de parcă i-ar fi părut rău de aceste destăiniri.

— Îți dai seama, Fântănarule, câte defecte, câte slăbiciuni am? Dar și slăbiciunile sunt omenești, ca și marile realizări. Brusce se ridică de pe scaun, luă un glob pământesc pe de dulap și-l puse pe masă în fața lui Fântănarul. Fântănarul nu-l văzuse niciodată atât de excitat; fața colonelului se îmbujoră, pe frunte îi apărură broboane de transpirație și ochii mici, ascunși după lentilele ochelarilor, nu mai licăreau, ci străluceau ca niște becuțe.

Învârte acest glob, spuse poruncitor, de parcă ar fi dat un ordin. Fântănarul, speriat de noua imagine a colonelului, începu să învârtă globul. Oceanele albastre, continentele se contopiră într-o culoare cenușie, murdară. Oprește-l cu un deget, ordonă colonelul și-și șterse cu mâneca hainei transpirația de pe frunte. Fântănarul atinse globul cu degetul și-l oprî. Unde ești? Fântănarul privi spre locul unde-și ținea degetul.

— Monterey, descifră Fântănarul numele orașului.

— Deci ești în Mexic, spuse după o scurtă concentrare Ghiață. Puțin la stânga de Monterey e Sallitlo. Mai repetă o dată numele orașului și fața i se lumină. Am doi oameni acolo. Cinci ani mi-au trebuit să-i recrezte și alți doi ani până am făcut rost de fotografia lui Pacea, după ce-și făcuse operația estetică. E ușor de recunoscut: are doar ochii mai oblici și părul blond, oxigenat. Poate unul dintre oamenii mei de la Sallitlo a și plecat spre Arizona. Măine sau poimăine vei citi în ziarele elvețiene despre moartea lui Pacea.

Când rostea numele lui Pacea se crispa, buzele subțiri păreau și mai subțiri și ochii lui mici din spatele lentilelor aberante aveau străluciri galbene. Fântănarul îndrăzni să-l întrebe dacă îl urăște pe disident.

— Da, Fântănarule. El era omul zilei. Își permitea să facă curte Tovarășei. Adică, să-i facă complimente. Eu eram otrepă Direcției. Știi ce mă pune să fac? Mă trimetea în fața C.E.C.-ului din Calea

Victoriei și mă pune să număr toate mașinile verzi care trec pe acolo între orele unu și două. Reveenam, tâmpit de soarele care mă bătea în cap, și-i raportam numărul mașinilor verzi: șaptesprezece. Suna, intra un subofițer, îl întreba câte mașini verzi au trecut prin fața clădirii C.E.C.-ului între orele unu și două. „Nouăsprezece” raporta incorect subofițerul. Voia să mă compromită și în asemenea misiuni imbecile. Pe urmă, scotea o sticlă de whisky, din biblioteca ascunsă după operele lui Ceaușescu și bea de unul singur. Mă, Ghiață, îmi spunea: învăț să numeri. Un locotenent-major trebuie să știe să numere cel puțin până la douăzeci.

Ghiață își acoperi fața cu palmele, apoi când o dezveli redeveni Ghiață cel din todeauna, sever, sobru și distant. Cred că m-am pierdut cu firea. Du-te!

Așteptă ca Fântănarul să părăsească încăperea, pe urmă se duse la un fișet, scoase o sticlă de apă minerală și bău direct din sticlă câteva înghițituri. Apa era stătută și fără acid. O puse totuși la loc și se așeză la birou. De ce dracu s-a dat în petic în fața unui subaltern? N-o pusesse nici pe contul vârstei și nici lipsei de țărnie ci în contul lui Pacea. Îi ura pe acest om și, uneori, se întreba dacă această ură nu se datora invidiei. Îl invidia pentru nonșalanța lui, pentru felul lui ozbranic de a se purta cu oamenii, pentru felul lui impertinent de a rosti frazele. Îl dezarmau cutezanțele lui impertinente: Designer acoperit de C.I.A., își putea permite. Da, va trebui să facă în așa fel să nu se mai gândească la el.

